

»HUSHOLDNINGSTEORI« CONTRA »KLASSEKAMPSTEORI«

AF NIELS LINDBERG

INDLEDNING

SPØRGSMAALET om Skillelinien mellem Nationaløkonomiens Teori og dens Politik paa den ene Side og Socialetikken paa den anden Side hører ikke til de videnskabsteoretiske Strids-spørgsmaal. Ved Socialetikken tænkes ikke paa den beskrivende Etik, men paa den filosofiske, d. v. s. Indbegrebet af de Anskuelser om, hvad der bør være i socialøkonomisk Henseende, som hersker blandt de paa et vist Territorium levende Mennesker. Socialetikken i den Betydning er naturligvis ingen Videnskab i dette Ords strengeste Forstand. Undertiden udbygges de socialtiske Anskuelser ved Hjælp af et fortrinligt Kendskab til den økonomiske Virkelighed og en fremragende Analyse af de formodede Virkninger af økonomiske Begivenheder, og saaledes kommer den opstillede Tankebygning til at indeholde videnskabelige Elementer, men Tankebygningens Grundlag, den socialtiske Anskuelse, bliver ikke derved Videnskab.

De fremsatte Bemærkninger om Socialetikken vil ikke overraske nogen. Paa samme Maade er det almindeligt bekendt, at lige siden Nationaløkonomien paa Ricardos, Seniors og Says Tid blev udskilt som en selvstændig Videnskab fra de subjektivt farvede, politiske Betragtninger og Statsteorier, den tidligere havde været uløseligt indfiltret i, har de nationaløkonomiske Lærebøger, stort set, taget deres Begyndelse med en Programudtalelse om Forholdet mellem Nationaløkonomiens Teori og dens Politik. Og bortset fra adskillige sproglige Forskelle og nogle ganske faa saglige Særstandspunkter har denne Programudtalelse gaaet ud paa følgende: At Nationaløkonomiens Teori skal beskæftige sig med — ikke hvad der bør være — men hvad der er: med en Beskrivelse og Analyse af de økonomiske Samfundshandlinger og den Prisdannelse og Fordeling, de medfører.

Ved Siden af Teorien stilles saa Politikken. Nationaløkonomiens Politik giver dels en Beskrivelse af, hvilke Indgreb Staten og andre vigtige Samfundsdannelser har foretaget, og hvilke Midler der derved er taget i Anvendelse, dels en Analyse af, hvilke Virkninger disse Indgreb maa tænkes at have. Endvidere hører under Nationaløkonomiens Politik en kritisk Gennemgang af de vigtigste socialetiske Tankebygninger — »Ismene« — ikke af deres etiske Grundlag, det vilde blive en politisk Diskussion, men dels af den Fremstilling af den økonomiske Virkelighed, »Ismen« tager i Anvendelse, dels af de paastaaede Virkninger af de Indgreb, der foreslaas.

Holdt Nationaløkonomeerne sig nu denne Programudtalelse efterrettelig, er det jo aabenbart, at man ikke vilde støde paa noget i nationaløkonomiske Afhandlinger, der ikke stod der for strengt videnskabelige Formaals Skyld. Men som enhver ved: den i brede Træk refererede Programudtalelse staar i mange Tilfælde kun som Pryd og Zirat og i færre Tilfælde som en virkelig Ledetraad, der kun tabes i ren Distraktion. Dette faar naturligvis mange Læsere til at glemme Programudtalelsen med det Resultat, at Nationaløkonomien i det almindelige Omdømme stadig i høj Grad er en Lære om det, der bør være i økonomisk Henseende, eller som man ogsaa kan udtrykke det, Læren om hvad der er økonomisk rigtigt.

Forklaringen paa, hvorfor Programudtalelsen ikke overholdes, er ikke svær at finde. Man kan her henvise til Professor *Axel Nielsens* lille Bog: »Forholdet mellem Nationaløkonomiens Teori og Politik«¹⁾, hvor han omtaler, hvorledes al Politiseren principielt ifølge deres Programudtalelse laa Katedersocialisterne fjernt, og tilføjer: »Men i Praxis er det saa, at ingen har politiseret mere end Katedersocialisterne; »Verein für Socialpolitik« er det store Vidnesbyrd herom. I sin meget citerede Rektortale af 1897 taler *Schmoller* først om, hvorledes hele Kulturudviklingen peger mod Nødvendigheden af sociale Reformer, og han fortsætter med at sige, at det bliver Videnskabens Opgave at godtgøre Berettigelsen af disse. Med andre Ord, Nationaløkonomiens Politik kommer med sin Fordring til Teorien om at blive bevist. Objektiv uhildet Forskning bandlyses, Resultatet, som skal naas, er paa Forhaand givet.« . . . »Schmollers Præcision af, at Ledestjernen for Nationaløkonomien skal være »Gemeinwohl«, viser det samme.«

Nu kan den Forklaring, som *Axel Nielsen* gav paa, at Kateder-

¹⁾ Side 26—27.

socialisterne eller den yngre historiske Skole i Tyskland svigtede deres Programudtalelse, saa vidt jeg kan se, almindeliggøres og overføres paa andre Skolers Svigten. Axel Nielsen skrev i den omtalte lille Bog¹⁾: »Det er sikkert den stærke økonomiske Udvikling . . . der har bragt Katedersocialisterne til at fravige deres principielle Standpunkt. Hvad nyttede det, om Videnskaben sad hjemme og registrerede økonomiske Fænomener uden Udsigt til i en nær Fremtid at naa Resultater, der kunde gavne; Livets Kalden var for stærk, hvad betød saa principielle Standpunkter? Men saaledes er da ogsaa den historiske Skole blevet en ren politisk Retning indenfor Nationaløkonomien, hvormeget saa ogsaa Katedersocialisterne selv mener at drive upolitisk Videnskab.«

Det er netop Sagen, Livets Kalden er for stærk. For at være den ideelle Videnskabsmand paa de sociale Omraader skal man psykologisk set være interesseret Flegmatiker. Men det er en uhyre sjælden Type. Enten er man interesseret, men saa er man ikke Flegmatiker, eller ogsaa er man ligeglad simpelthen af Mangel paa social Interesse.

Det er imidlertid ikke her Formaalet at udstille saadanne Eksempler, hvor Ræsonnementer, der bygger paa sociale Anskuelser, har indsneget sig, blot for at trække Skillelinien op mellem Socialetik og Nationaløkonomi. Formaalet er at analysere de paagældende Ræsonnementer. Det skal vise sig, at Ræsonnementerne bygger paa to vidt forskellige Opfattelser af den økonomiske Virksomhed, som vi i det følgende vil kalde Husholdningsopfattelsen og Klassekampsopfattelsen. Der er intet originalt i en Paavisning af, at de to omtalte Opfattelser gør sig gældende, men da de formentlig ligger skjult eller fremme i langt flere gængse økonomiske Ræsonnementer end almindeligt antaget, kan en Analyse af nogle Eksempler maaske alligevel paaregne Interesse. Vi vil iøvrigt ikke udelukkende holde os til Eksempler fra Lærebøger og økonomiske Afhandlinger, men ogsaa tage Eksempler fra den aktuelle økonomiske Diskussion.

De økonomiske Samfundshandlinger, d. v. s. saadanne Handlinger, der øver Indflydelse paa Priser og omsatte Mængder, kan raat deles i to Grupper: (1) Saadanne menneskelige Handlinger, der kan opfattes som Bestræbelser for som Led i et større, mer eller mindre frivilligt Fællesskab at fravriste de ikke-menneskelige Omgivelser Goder, og (2) saadanne Handlinger, der gaar ud paa, alene

¹⁾ Side 27.

eller i mindre¹⁾, ligeledes mer eller mindre frivillige Sammenslutninger, at skaffe sig Goder paa Bekostning af andre. Sondringen vil i Praksis vise sig svær. Teoretisk er der kun den Vanskelighed, at adskillige Handlinger er af en saadan Karakter, at de kan siges at falde ind under begge de nævnte Grupper. At producere kommer naturligvis i første Gruppe, at skabe og opretholde Fortrins- og Monopolstillinger i anden Gruppe, medens dette at købe og sælge efter Omstændighederne falder under begge Grupper.

Der kunde naturligvis skrives en Afhandling om Husholdningsopfattelsen og Klassekampsopfattelsen i Nationaløkonomien, uden at man overhovedet berørte Spørgsmaalet om, hvorvidt den ene eller den anden Opfattelse af den økonomiske Virksomhed er den mest rigtige, eller der eventuelt er noget rigtigt i dem begge to. Af Hensyn til det følgende vil et Par Bemærkninger imidlertid være paa sin Plads.

Først med Hensyn til Husholdningsopfattelsen. Kan man tale om en Samfundshusholdning i kapitalistiske Samfund? Ja, forsaavidt som der ved Udnyttelse af den vrangvillige »Natur« og Anvendelse af eksisterende Realkapital finder en Produktion og Om sætning Sted, der er tilpasset menneskelige Behov. I denne samfundsmæssige Husholdningsproces har Priser og Markeder deres Plads, man taler om, at de har »Funktioner«. Det er naturligvis billedlig Tale; i kapitalistiske Lande er Priser og Markeder ikke indført for at udføre nogen »Funktion« i nogensomhelst Samfundshusholdning. Men i Forklaringen af, hvorledes Ligevægt mellem Udbud og Efterspørgsel kommer i Stand i et kapitalistisk Samfund, er det fuldt berettiget at forklare Priser og Markeder som Hjælpemidler i denne Proces. Ligevægtssammenligningen er nemlig et godt Billede paa noget der foregaar i Virkeligheden, saasandt der eksisterer Arbejdsdeling og Ombytning baseret paa formelt frit Forbrugs- og Beskæftigelsesvalg. Men Faren ved at tale om Samfundshusholdning er, at den Sammenligning, man har draget, tilsidst drager en. Man ender med at tale om »Samfundets Behov«, om »Englands« eller »Danmarks økonomiske Interesser«, om hvad der gavner »os« eller skader »os«. Dermed er man gaaet et Skridt videre, og betragter Samfundet som en harmonisk, patriarkalsk Familie. Da dette ikke stemmer med Virkeligheden, følger heraf, at det er lige saa galt at benytte Be-

¹⁾ Med Betegnelsen mindre tænkes der paa, at disse Sammenslutninger kun omfatter en Del af de Personer, der tilhører det større Fællesskab, der blev nævnt i den forrige Passus.

grebet Samfundshusholdning i den Betydning, at der i Samfundet finder en Husholdning Sted af den Art, man kender fra Familier. d. v. s. en Husholdning ledet af en enkelt Vilje efter en enkelt Plan.

Dernæst Klassekampsopfattelsen. Mange, der ikke ser godt, anser Klassekampen for et Agitationsnummer, ikke for en Realitet. En politisk Ønskedrøm forblinder dem. De indbyrdes meget forskelligartede Handlinger med fordelingsmæssig Konsekvens, som vi med nogen sproglig Betænelighed sammenfatter under Betegnelsen Klassekampen, kan deles i de voldelige og de ikke-voldelige. Det er i mange Samfund lykkedes den sociologiske Dannelse, vi kalder Staten, at indskrænke Anvendelsen af voldelige Kampmidler til et ubetydeligt Minimum. Det er endvidere lykkedes Statsmagten i enkelte Samfund at forhindre Anvendelse af visse vigtigere ikke-voldelige Kampmidler, der kræver stærk Organisation og Masseaktivitet, saasom Lock-out, Strejke og Boycott. Men ikke de mest elaborerede Forbud, støttet af den mest hensynsløse Statsvilje til Forbudenes Opretholdelse, har hidtil kunnet forhindre Klassekampen. Den er stadig en Realitet, de underliggende økonomiske Modsætninger er for store. Heraf følger atter, at det er apriorisk berettiget at anlægge Klassekampsynspunktet over for økonomiske Foreteelser; et Krav til Videnskaben om at ophøre hermed, er en Trusel mod den fri Forskning. Hermed være ikke sagt, at Anlæggelsen af Klassekampsynspunktet ikke kan føre bort fra den strenge Videnskabelighed. Vi har blot sagt, at det var apriorisk berettiget at anlægge det. Det er naturligvis galt at mene, at alle økonomiske Handlinger overvejende præges af indbyrdes modstridende Aktivitet for — paa Bekostning af andre — at tilkæmpe sig eller fastholde en vis økonomisk Stilling i Fordelingen Menneskene imellem. Det er endvidere betænkeligt at indfortolke det i Klassekampsopfattelsen, at de økonomiske Handlinger, der her er Tale om, i alle Tilfælde foretages til Fordel for den Klasse, man tilhører. Maaske foretages de alene med Hensyntagen til en selv. Det er kun fordi de sædvanligt foretages af Individier som Led i en Gruppe, at vi her anvender Ordet Klassekamp.

Det vil næppe støde paa Modsigelse, naar det indledningsvis siges, at den saakaldte borgerlige Nationaløkonomi særlig interesserer sig for Foranstaltninger, Bestræbelser og andre Foreteelser udfra Husholdningssynspunktet, altsaa interesserer sig for at belyse, i hvilket Omfang Foreteelserne stiller Fællesskabet bedre

eller daarligere i Produktionen eller Omsætningen i videste Forstand. Det er her, at man saa uhyre let, ved Anvendelse af Fiktionen om Familiehusholdning, kommer paa gyngende Grund. Vi vil kalde Tankerækker af den her omtalte Art for »Husholdningsteori«. Ved Siden heraf staar saa den marxistiske Økonomi, hvis Hovedinteresse ligger i Anlæggelse af Klassekampsynspunktet, altsaa i at belyse Foranstaltninger og Bestræbelser ud fra Synspunktet, i hvilket Omfang stilles Individet eller Gruppen bedre eller daarligere i den økonomiske Fordeling. De udviklede Tankerækker kalder vi »Klassekampsteori«. Baade Husholdningsteorien og Klassekampsteorien anvender og udvikler økonomisk Teori; der er ikke paa det Punkt nogen Forskel (Klassekampsteorien staar saaledes principielt i samme Vekselvirkningsforhold til Fordelingslæren, som Husholdningsteorien staar til Læren om Prisernes Organisering af Produktion og Omsætning). Begge Teorier anvender og udvikler Kendskab til Samfundsinstitutionerne, saa det er heller ikke her Forskellen ligger. Nu kan man naturligvis indvende, at de to sidste Sætninger er Udtryk for en videnskabsteoretisk Idealbetragtning. Den marxistiske Økonomi (som faktisk Udtryk for Klassekampsopfattelsen) har efter Forfatterens Skøn været stærkere i det institutionelle Kendskab end den borgerlige Økonomi¹⁾ (som Udtryk for Husholdningsopfattelsen), men omvendt været svagere i den deduktive Teori. Denne Forskel er naturligvis ikke tilfældig, men den vil paa den anden Side næppe i det lange Løb kunne betragtes som væsentlig. Forskellen paa de nævnte Punkter bliver mindre og mindre som Følge af Bestræbelser fra begge Sider. Den afgørende Forskel ligger netop i, at Interesseomraadet og dermed Forskningsomraadet er forskelligt. Forskningsomraadet har overhovedet kun Tendens til at falde sammen, forsaavidt mere dybtgaaende Forklaringer af økonomisk Aarsagssammenhæng udelukker fast og snæver Afgrænsning af Forskningsomraadet. Dem, der har Interesse for andet og mere end økonomiske Specialstudier, og som har Evne til at se Sagerne i deres dybere Sammenhæng, kommer naturligvis videre rundt i »Systemet« end andre, og det bevirker og har

¹⁾ Det er værd at bemærke, at borgerlige Økonomer til forskellige Tider har sagt baade om Marx og Birck, at de mere var Sociologer end Nationaløkonomer. Denne Karakteristik skyldes netop, at Marx og Birck var stærkere i det institutionelle Kendskab end i den deduktive Teori. Det bedste, Birck har skrevet, ligger mere paa Linien Ricardo—Marx end paa Linien Ricardo—Marshall.

ogsaa hidtil bevirket, at intelligentere Forfattere af begge de omtalte Skoler, altsaa baade Marxister og borgerlige Økonomer er klar over, at der eksisterer andre samfundsøkonomiske Foreteelser end dem, de interesserer sig for, og at de Foreteelser de interesserer sig for kan belyses ud fra andre Synsvinkler. Man ser da ogsaa, hvorledes intelligente Forfattere af begge Skoler undertiden ogsaa anlægger den anden Skoles¹⁾ Synspunkter.

Hos mindre klart tænkende Forfattere finder man naturligvis ikke nogen bevidst, men kun en ubevidst Indrømmelse til det modsatte Synspunkt af det, man sædvanligt anlægger. Flere ganske almindelige borgerlige Lærebogsforfattere, der leverer en statistisk Pris- og Fordelingslære (funktionel, ikke personel), og dernæst gaar over til Politikfagene, overrasker her ved at være fuld af Forslag til Udjævning af Interesses modsætninger f. Eks. mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, mellem Aktionærer, Bestyrelse og Direktører i Aktieselskaber o. s. v. Disse Forslag vilde være ganske uforstaaelige for Læseren, hvis han ikke bag Forfatterens Ryg havde tilsneget sig et vist Kendskab til de Forhold, som Forfatteren har abstraheret fra i de teoretiske Afsnit. Paa tilsvarende Maade overrasker Marxister af anden og lavere Rang. Et Eksempel: De beskæftiger sig tit med Forargelse med de rene Børsspekulanter. Nu kan der fra et strengt marxistisk Synspunkt ikke være noget, der er ligegyldigere, end om den Kapitalistgruppe, der

¹⁾ Blot to Eksempler: Først et Citat fra Marx, der jo almindeligvis anses for udpræget Klassekampsteoretiker. Det her omtalte Citat vil vise (der kunde iøvrigt findes mange andre), at Marx ikke var blind for Husholdningssynspunktet. Det stammer fra »Kapitalen«, Borchardts Udgave, Side 326—327, og gaar i Korthed ud paa, at Driftslederlønnen er nødvendiggjort af, at der maa være en Driftsleder, hvor flere arbejder sammen, og hvor der er et Modsetningsforhold mellem Arbejderne og Ejerne af Produktionsmidlerne. Som man vil se, anlægger Marx med indlysende Ret baade Husholdnings- og Klassekampssynspunktet paa Driftslederfunktionen.

Det næste Eksempel, der viser, hvorledes Klassekampssynspunktet trænger sig frem ogsaa hos Husholdningsteoretikere, er hentet fra Carver, der netop ellers er udpræget Husholdningsteoretiker. I »Distribution of Wealth«, Side 209—210, kommer Carver ind paa at vise, at Jordrenten kunde beskattes med 100 pCt., uden at Produktionen blev mindre, hvilket ikke gælder Arbejdslønnen. Carver fortsætter: »This is, after all, the most important reason for distinguishing rent from other forms of income. A purely academic discussion might safely ignore such distinctions as exist and treat rent as it chose; but however rigidly analytical or even mathematical, our study of economics may become, we must not forget that such studies are of value only in so far they throw light upon some question of public policy.«

udbytter Arbejderklassen, bortspiller Merværdien til en anden Kapitalistgruppe. Naar Forargelsen alligevel i højere Grad retter sig mod Børsspekulanterne, er det sikkert paa Grund af en ubevidst Indrømmelse af, at de aktive Kapitalister dog i Almindelighed, ved Siden af at være Udbytttere, udfører en nyttig Opgave (nemlig som Driftsledere), nyttig i den Forstand, at de gavner det Fællesskab, hvoraf ogsaa Arbejderne ved Omstændighedernes Magt er Medlemmer. Hvorimod Børsspekulanterne i samme Forstand er unyttige. Som man vil se, bygges der ubevidst paa Husholdningsteorien af Mennesker, som man alene vilde vente arbejdede med Klassekampsteorien.

Det er da let at se, at ingen Økonom, hvor stærkt han end fra Starten har været inde paa at betragte Tingene fra den ene Synsvinkel, fuldstændig har kunnet komme uden om den anden af de to Betragtningssmaader. Man kunde maaske derfor mene, at det ikke tjente noget fornuftigt Formaal at trække Sondringen mellem Klassekampsteori og Husholdningsteori saa skarpt op, som her er gjort. Imidlertid eksisterer de to Synspunkter alligevel, selvom det er umuligt at paavise to rene Skole af Tænkere, der udelukkende specialiserer sig om hvert sit, og det efterfølgende vil vise, at det tjener et ganske bestemt Formaal at trække Sondringen op. Vi vil da i det følgende give nogle Eksempler fra Nationaløkonomiens Teori og Politik, hvor vi ser paa Foreteelserne baade fra Husholdningssynspunktet og fra Klassekampssynspunktet, og Formaalet er at vise, hvorfor saa mange økonomiske Diskussioner gaar i Haardknude. Vi ser først paa nogle husholdningsteoretisk begrundede Krav, der er stillet uden tydelig Basis i nogen særlig Klasseinteresse. Saa gaar vi over til nogle Eksempler paa Klasseønsker camoufleret som Husholdningsteori. Dernæst betragter vi forskellige Fejlbedømmelser af politisk-økonomiske Foranstaltninger. Tilsidst kommer Moralen.

HUSHOLDNINGSTEORETISK BEGRUNDEDE NORMATIVE KRAV

Vi gaar ud fra, at vi befinder os paa den Side af en eller anden »Husholdningsteoretikers« Lærebog, hvor Forfatteren er færdig med at vise, hvorledes Priserne er Resultatet af et Spil mellem nærmere omtalte økonomiske Kræfter. Husholdningsteoretikeren vil nu gaa over til nogle »tilbagegaaende« Ræsonnementer (gerne indledet med »paa den anden Side«), hvor han forklarer, at Pri-

sen har den Funktion at organisere det økonomiske Liv, idet den nedskærer Efterspørgslen og stimulerer Udbudet. Allerede dette er farligt, og fører let til, at Læseren meddeles det Indtryk, at den fri Prisdannelse med ens Priser for samme Vare og Produktionsmiddel er noget socialt set ideelt, idet den Efterspørgsel, der fremkommer til disse Priser, lige akkurat kan tilfredsstilles under den anvendte Teknik af de knappe Produktionsfaktorer, samtidig med, at disse finder fuld Anvendelse. Naar Læseren let bibringes dette Indtryk, skyldes det, at Husholdningsteoretikeren ikke kan lade være at fremhæve som Spild, altsaa noget »uøkonomisk«, hvis en Pris er saa høj, at der ikke kommer fuldstændig Afsætning af Varen eller Produktionsmidlet. Og helt sikker paa at komme i en haabløs Diskussion med Klassekampsteoretikeren er Husholdningsteoretikeren, hvis han fortsætter med følgende Tankegang: »Det er omvendt ogsaa økonomisk uheldigt, at Prisen er saa lav, at Efterspørgselen ikke bliver nedskaaret tilstrækkeligt. Saa bliver det nemlig ikke økonomiske Grunde, der bestemmer, hvem der kommer i Besiddelse af de udbudte Kvanta. Udbudet bliver ikke af den fri Prisdannelses upartiske Mekanisme fordelt til dem, der samfundsmæssigt har mest Brug for Godet.« For at tage et Eksempel. Husholdningsteoretikeren anser det naturligvis for økonomisk urigtigt, at der sælges Oksekød til Kriseramte til nedsatte Priser, thi naar Køberne ikke skal dokumentere deres Trang til Varen ved at skulle betale den højere Pris (Ligevægtsprisen), kan man være temmelig sikker paa, at ikke ubetydelige Partier af Varen unddrages Mennesker, der vilde betale en højere Pris, og derved efter Husholdningsteorien kunde dokumentere et større Behov.

Lad os nu gaa over til at se paa, hvorledes det her opstillede Problem fra Pristeorien ser ud for Klassekampsteoretikeren. Værdi- og Prislæren har for ham kun Interesse som Hjælpemiddel i Fordelingslæren. Det forekommer ham derfor at være en usædvanlig overraskende Perversion, naar Husholdningsteoretikeren (eller den liberale Økonom, thi det vil jo i dette Tilfælde ofte være samme Mand) fremstiller sit System af Ligevægtspriser som noget ideelt, som det er økonomisk urigtigt at gøre Indgreb i. Dette er meget forstaaeligt, og Klassekampsteoretikeren (eller Marxisten, thi det vil ligeledes ofte være samme Mand) vilde staa stærkt, hvis han indskrænkede sig til en Kritik af Modparten. F. Eks. en Kritik af Liberalistens Eksempel med Oksekødet. Men det er svært at holde Balancen i Diskussioner, og derfor sker det,

at Klassekampsteoretikeren forfalder til at hævde, at det er økonomisk urigtigt, at Prisen paa Oksekød sættes saa højt, at det kun i ringe Omfang kan erhverves af de Fattige, hvis Behov efter Kød er stort. Fejlen er den samme i begge Tilfælde. I begge Tilfælde kaldes en økonomisk Foranstaltning for økonomisk rigtig eller urigtig, hvilket skjult indebærer en Bedømmelse ud fra en politisk Præmis. Det er let at se, at Klassekampsteoretikeren, i det nævnte Ræsonnement, arbejder med en politisk Præmis. Det er derimod ikke let at se, at det samme er Tilfældet med Hus­holdningsteoretikeren. Kriteriet for, om en Foranstaltning er økonomisk rigtig eller urigtig, er ikke her Tilfredsstillelsen af et skarpt formuleret Klassekrav, men Tilfredsstillelsen af den Betingelse, at Foranstaltningen ikke medfører Brud paa Balancen i de med matematisk Elegance formulerede Ligevægtsbetingelser. Men Formuleringen af Normer gør i alle Tilfælde Økonomen til Politiker.

For at være helt sikker paa at blive forstaaet, lad os da se paa endnu et Eksempel, hvor Synspunkterne tørner sammen paa Pristeoriens Grund. Tænk Dem, at der fremkom Forslag om en virkelig skrap Regulering af Huslejen nedefter. En eller anden liberal Økonom vilde da fremsætte Kritik: (1) Dette nødvendig­gør en Boligregulering, der atter betyder Bureaukratisme, altsaa Spild af Arbejds­kraft. (2) Reguleringen vil medføre noget, der for alle praktiske Formaal er at ligestille med Uddeling af social Understøttelse — og det stort set til ikke-trængende; derved skabes en for Samfundsproduktionen uheldig Understøttelsesmentalitet. — Som man vil se betragtes Huslejereguleringen ud fra Hus­holdningssynspunktet.

De tænkende Mennesker, der er interesseret i Klassernes ind­byrdes Forhold, hæfter sig naturligvis ved ganske andre Momen­ter. Det er Overflytningen af Indtægt, der for dem er det vigtige, ja, eventuelt afgørende. Det er maaske muligt at finde en Socialist, der vilde indrømme Liberalisten de ovenanførte Virkninger, i alt Fald som Tendenser; men Lysten til at beklippe Husejeren vil overvinde hans Betænk­ligheder. De faa Socialister, der er imod det omtalte Indgreb, er saadanne, der ved og beklager, at man næppe kan hjælpe de virkelig fattige ad den Vej.

Det er, som det ikke var den samme Foranstaltning, man be­tragede, saa forskellig er Bedømmelsen. Det, at man fælder gan­ske afvigende Domme om Foranstaltningen, er ikke det bemær­kelsesværdige, men det, at de to Domme fældes med ensidig Hen­

syntagen til helt forskellige Sider af samme Sag. Det er nede i det saglige Grundlag for de politiske Domme, at Spiren til Uenigheden ligger. Naar det saglige Grundlag for Bedømmelsen er forskelligt, skyldes det naturligvis Synsvinkelens Forskellighed, der medfører, at man fæstner Opmærksomhed ved forskellige Ting. Vi vil søge en Forklaring herpaa.

Den liberale Økonom i mit Eksempel vil efter al Sandsynlighed være opdraget i Grænsenyttelæren. Det, der stort set skete ved Grænsenyttelærens Fremkomst, var i Virkeligheden en midlertidig Forskydning af Nationaløkonomiens Forskningsomraade. Man koncentrerede Projektørerne paa Problemer og Sider af Problemer, som den tidligere Økonomi kun lejlighedsvis havde berørt. Forfinelse af den formelle Byttelære eller Prislære blev Hovedsagen, og Synspunktet overfor de fleste økonomiske Foranstaltninger blev Husholdningssynspunktet. Man kan nu ikke væрге sig mod den Tanke, at naar Grænsenyttelæren erobrede saa at sige alle Universiteter med Undtagelse af et Par tyske, saa var det hjulpet af en Rædsel for det politiske Standpunkt, som Karl Marx — efter Ricardo og Malthus den førende Økonom med Speciale i Fordelingslære og udpræget Klassekampsteoretiker — var naaet til.

Der er sikkert en Sammenhæng mellem dette og det Faktum, at langt de fleste Økonomer, der har gjort Karrière og er blevet befordret i Embeder, stammer fra Overklassen eller Mellemlassen. Dette Forhold har Dich kastet et Sidelys over i sin Afhandling »Værdilæren hos Marx og hans Modstandere¹⁾), hvortil henvises. Det, som Dich der drager frem og forklarer, er, at den borgerlige Økonomi fik langt mindre Interesse for de økonomiske Forandrings Teori end den marxistiske. Fuldstændig paa samme Maade kan man nu forklare, hvorfor den borgerlige Grænsenyttelære i Begyndelsen fortrinsvis helligede sig den formelle Byttelære og forsømte Fordelingslæren. Byttelæren lod sig jo med Fordel behandle netop som et Ligevægtsproblem (de forskellige Priser skulde staa i saadanne indbyrdes Forhold, at der blev Ligevægt mellem Udbud og Efterspørgsel i hele Systemet). Medens en Behandling af Fordelingslæren uvilkaarlig tvang Forskerens Opmærksomhed over paa Spørgsmaal om Klassernes indbyrdes Forhold, derfra til Spørgsmaalet om Forskydninger mellem Klasserne, altsaa dynamiske Problemer, der var farlige, fordi

¹⁾ Nationaløkonomisk Tidsskrift 70. Bind, Side 148—149.

de havde Relation til aktuel Politik. At Grænsenytteteoriens Folk af anden Generation efterhaanden kom ind paa Fordelingslæren (Grænseproduktivitetsteorien), er en kendt Sag, og vi vender straks tilbage til dette. Det er blot i Forbigaaende værd at lægge Mærke til, at vi ogsaa her kan finde Tendenser til at idealisere og som social Norm opstille et System af stabile og »harmoniske« Ligevægtsbetingelser.

Imidlertid holder vi os først til Pris- og Byttelæren. Hvad er Forklaringen paa, at Grænsenytteteoretikerne alias Husholdningsteoretikerne idealiserede Ligevægtsbetingelserne? Naturligvis har den besiddende Klasse en Interesse i en »harmonisk« Nationaløkonomi, men medens dette eventuelt kan forklare noget om Udvælgelsen af det nationaløkonomiske Menneskemateriale, forklarer det intet om, hvorfor de »Udvalgte« tænkte som de gjorde. Jeg er ikke Psykolog og udtaler mig med Forsigtighed. Er det ikke saaledes, at de fleste Mennesker (bortset fra »Kværulanter«), naar de ikke økonomisk eller socialt føler sig drevet op ad en Mur, ubevidst foretrækker Harmonier og Ligevægt i Tankebanernes Støttestrukturer end Disharmonier og Uligevægt, og derfor har en Tendens til at idealisere Tankekonstruktioner, selvom disse oprindeligt kun har været ment som foreløbige, og kun af pædagogiske Grunde forenkledede Billeder af Virkeligheden? Jeg tror, vi staar overfor den egentlige Grund til, at Ligevægtspriser fremstilles som en Norm for Virkeligheden. Man maa nemlig efter min Mening give Sundbom¹⁾ Ret i, at Springet fra det fri Bytte som videnskabeligt Ideal til det fri Bytte som praktisk og socialt Ideal logisk set er ganske anseeligt. Logisk set overser man Sondringen mellem en praktisk-teleologisk og en teoretisk-kausal Betragtningssmaaade. Men for den følelsesmæssige Trang til Harmoni — ogsaa i Tankeverdenen — eksisterer denne Sondring ikke. Springet foretages uden Vanskelighed. Selv en saa fremragende Forsker som Walras »sprang«²⁾. Jeg tror da, at Ulysten ved at tænke sig Indgreb i det fri Bytte mere skyldes denne ubevidste halvt følelsesmæssige Indstilling end de Fornuftsgrunde, man giver for, hvorfor man anser Indgreb for uheldige.

Det er kendt nok, at de Rationaliseringer, Grænsenytttefolkene anvender, bestaar i Henvisninger til, at »Nationalindtægten« bliver mindre ved Indgreb i Prissystemet. Derimod er det vel endnu

¹⁾ Sundbom: Prusbildning och Ändamålsenlighet, Side 44—45.

²⁾ Se herom Sundbom: Side 83—84.

ikke almindeligt kendt blandt nationaløkonomisk interesserede, at de anvendte Rationaliseringer benytter en Argumentering, der ikke kan staa for Kritik. Dog har Myrdals og senere Sundboms Kritik af de omtalte Rationaliseringer vakt en Del Opmærksomhed. Naar vi her vil opholde os ved dette Punkt, skyldes det, at de kritiserede Rationaliseringer bygger paa »Husholdningsteorien«.

Dette ses let, naar man spørger, hvilke Argumenter den Teori bygger paa, der hævder, at det skulde være økonomisk urigtigt at gribe ind i den fri Prisdannelse og for Exempel sælge Oksekød billigere til de fattige? Der henvises i Argumenteringen til to Ting: (1) dels at det drejer sig om et Indgreb i det fri Konsumtionsvalg og (2) dels at Nationalindtægten bliver mindre paa Grund af en daarlig Anvendelse af Produktionskræfterne. F. Eks. siges det, at der spildes Tid og Kræfter med den Rationering, altsaa Uddeling ved Hjælp af Mærkesystemet eller eventuelt Vente-i-Kø-Systemet, som Indgrebet maa medføre.

Hvad nu først Henvisningen til Krænkelser af det fri Konsumtionsvalg angaar, er det jo endnu ikke vedtaget enstemmigt, at dette Princip er det økonomisk rigtige, og derfor kan man heller ikke udgaa fra det fri Konsumtionsvalgs Idealitet som en Præmis (der iøvrigt i alle Tilfælde bliver af politisk Art) til Brug for et Bevis for, at den fri Prisdannelse er den rigtige.

Hvad det angaar, at Nationalindtægten skulde blive større ved den fri Prisdannelse, behøver vi vist ikke udførligt at paavise, at dette ogsaa er en ubeviselig politisk Paastand. Det følger jo allerede af, at Begrebet Nationalindtægt er et politisk Begreb. Kun under Forudsætning af, at Nationen var mere end en blot Fiktion, ja var et eneste Individ eller et fuldstændigt ideelt kommunistisk Samfund, med en Enkelt-Bevidsthed og en Enkelt-Vilje, kun i saa Tilfælde kunde Spørgsmaalet om Nationalindtægten var blevet større eller mindre, tænkes afgjort. F. Eks. i det nævnte Tilfælde hvor Brød sælges billigere end den fri Prisdannelses Pris til de fattige. Thi det kan jo aldrig i vort nuværende Samfund paavises, at de fattige vinder mere eller mindre end det. Foranstaltningen koster det øvrige Samfund.

Men hvis man nu foreløbig udgaa fra, at den fri Prisdannelse sparer en hel Del Bureaukratiisme derigennem, at den fordeler automatisk, kan man saa ikke sige, at en socialpolitisk Foranstaltning, der sikrer de samme Fattige den samme Brødmængde uden Rationeringsindgreb, er økonomisk bedre end Rationering.

gen? Økonomisk bedre vil jo her sige: givende det samme Resultat med mindre Midler. Dette stemmer med den gamle kendte Definition af Begrebet økonomisk Handling, som tilstræbende et vist Resultat med det mindst mulige Offer.

Vi har her et af de stærkeste Exempler paa, hvorledes Økonomien endnu ikke har frigjort sig fra den hedonistisk-utilitaristiske Psykologi. Da vi nu ved, at denne ikke giver noget rigtigt Billede af de mere gængse Exemplarer af Menneskeheden, ligger allerede deri, at den gamle Definition af Begrebet økonomisk Handling af reale Grunde bør opgives. En økonomisk Handling er en Handling, der giver sig Udtryk i Priser og eller omsatte Mængder af Goder. Overfør disse Betragtninger vil man maaske indvende, at uanset hvad man vil lægge i den ene eller den anden Sprogbrug, saa er det dog ganske indlysende, at af to Fremgangsmaader, der fører til samme Resultat, maa den økonomisk billigste være den bedste eller den rigtigste, hvordan man nu vil udtrykke det. Hertil er at bemærke, at det er muligt, at man kan blive enige om, at den er politisk rigtig. Men videnskabeligt rigtig kunde man kun kalde den, om det objektivt kunde konstateres, at samtlige Individuer ifølge deres Psykologi mener, at det maa gælde om at naa det størst mulige økonomiske Resultat med det mindst mulige Offer. Først saa bliver »det økonomiske Motiv« fra et politisk Postulat til en psykologisk Selvfølgelighed, som man uden videre kan slutte ud fra.

Vi nævnte før, at de senere Grænsenyttelærere, som kom ind paa Fordelingslæren, idet de skabte Grænseproduktivitetlæren, der udviste den samme Tendens til at idealisere og først som videnskabelig, dernæst som social Norm opstille et System af »harmoniske Ligevægtsbestemmelser«, som vi har set karakterisere Grænsenyttelærenes Behandling af Prislæren. Jeg tror, at de virkelige, men sikkert ubevidste Motiver har været af samme Art som de nys nævnte. Ogsaa de Fornuftsgrunde, hvormed den følelsesmæssige, »harmoniserende« Indstilling rationaliseres, dannes efter et tilsvarende Mønster. Man bygger ogsaa, naar man kritiserer Indgreb i Produktionsfaktorernes Prisdannelse, paa Henvisninger til Nationalindtægten, altsaa paa Husholdningsteorien.

Grænseproduktivitetsteoretikerne er gerne kommet ind i Diskussionen om Indgreb i Produktionsfaktorernes Priser paa følgende Maade. Oprindelig opstilles en Sætning om, at Produk-

tionsfaktorernes Aflønning »med Tilnærmelse«, eller under »ideelle« Forhold overensstemmer med deres Grænseproduktivitet. Enkelte glider straks ud i en farligere Formulering ved at sige, at Produktionsfaktorerne faar, hvad deres Grænseproduktivitet tilsiger dem, og saa er Skridtet kun kort til at sige, at saa faar de jo ogsaa, hvad de skal have. Hvis saa Arbejdere forsøger at holde Lønnen højere end den til Grænseproduktiviteten svarende Ligevægtsløn, skulde dette kunne siges at være nationaløkonomisk uheldigt, idet ikke alle Arbejdere blev beskæftiget, og dette atter forringede Nationalindtægten.

Nu er Grænseproduktiviteten imidlertid ingen objektiv givet Størrelse, men afhænger af hvor Grænsen falder, hvad der bliver den grænseanvendte »Dose« af Faktorerne. Og naturligvis kan man ikke videnskabeligt hævde, at Grænsen bør sættes af den fulde Anvendelse af Produktionsfaktoren. Thi det er jo ikke noget, der ligger i Sagens Natur, at alle Doser af Faktoren skal være beskæftiget. Dette har »förbistrat« store Dele af Beskæftigelsesproblemet i den offentlige Diskussion. Idet man nemlig uden videre er gaaet ud fra, at kunde man vise, at den høje Arbejds løn indenfor visse Fag umuliggjorde en fuldstændig Anvendelse af samtlige Arbejdere, havde man ogsaa dermed bevist, at Fagforeningens Politik er gal økonomisk set. Men det sidste følger jo ikke af det første. Fagforeningen kan have hundred og sytten Grunde til ud fra sit Synspunkt at kalde denne Politik rigtig. De beskæftigede Arbejdere menes at faa mere ved den højere Løn ÷ Arbejds løshedsbidragene end ved den lavere Løn uden Arbejds løshedsbidrag. Disse betales jo ogsaa delvis af det øvrige Samfund. Dertil kommer, at man maaske mener, at en høj Løn stimulerer Arbejdsgiverne til bedre Organisation o. s. v., saa det efterhaanden kan betale sig for dem at beskæftige alle til den høje Løn o. s. v.

Altsaa Grænsen og dermed Grænseproduktiviteten bestemmes ved visse Arter af Arbejde, hvor der udøves kraftig Fagforeningspolitik, som ved andre Exempler paa Udøvelse af Monopolpolitik, af en Række Overvejelser, af hvilke ingen kan siges at være hverken økonomisk rigtige eller urigtige for Samfundet som Helhed, simpelthen fordi det objektive Bedømmelseskriterie mangler. Man kan ganske vist sige, at Overvejelserne, naar de føres ud i Livet, kan medføre skadelige Virkninger for nogle Medlemmer af Samfundet og gavnlige for andre. Men længere kan man ikke komme. Den Grænseproduktivitet, som fri Konkurrence vil med-

føre for en bestemt Produktionsfaktor, idet der kommer fuldstændig Anvendelse, kan derfor ikke siges at være et uafviseligt Ideal for Økonomien. Det vilde det kun, om samtlige Samfundsklasser og Individier følte det som noget »naturstridigt«, at der skete Indgreb i dette Ideal, ikke blot fordi disse Indgreb strider mod »Husholdningsteorien«.

KLASSEØNSKER CAMOUFLERET SOM HUSHOLDNINGSTEORI

Det siger sig selv, at det er svært at skelne mellem saadanne Tilfælde, hvor husholdningsteoretisk begrundede Argumenter fremføres som Følge af en halvvejs følelsesbetonet Harmoniserings-tendens, og saadanne Tilfælde, hvor den drivende Kraft er bevidste eller ubevidste Klasseønsker. De Ræsonnementer, vi skal se paa, har været fremført af mange Forfattere, der er saaledes ikke Grund til at nævne enkelte Navne, og det frembyder atter den Fordel, at det ikke bliver nødvendig at undersøge i hvert enkelt Tilfælde, om vedkommende Forfatter har fremsat de husholdningsteoretiske Ræsonnementer som Følge af en Harmoniseringstendens, (eller fordi de paagældende Ræsonnementer nu engang var »økonomisk« Fællesstof) — eller Ræsonnementerne maa betragtes som i Husholdningsteoriens Kostumering forklædte politisk-økonomiske Krav og Ønsker.

Vi begynder med Handelspolitikken. Det er en af de simpleste Prøver, som vi overhovedet sætter vore unge Studenter paa, at eftervise det urigtige i de gængse Beskyttelsesargumenter, og paa-vise hvorledes Enkeltmandens eller Gruppens økonomiske Interesser udgives for Almenvellet. Men de færreste tænker paa, at det staar lige saa sløjt til med Frihandelsargumenterne. Det er Myrdals store Fortjeneste i sin Bog »Vetenskap och Politik i Nationalekonomien« i Kapitlet om Frihandelslären at have givet Spørgsmaalet, om Frihandelsdoktrinen tilfredsstiller Videnskabelens Krav, en grundig Behandling. Dette er uhyre vigtigt, fordi Spørgsmaalet om Handelsteoriens Videnskabelighed i høj Grad er afgørende for Videnskabeligheden af store Dele af Nationaløkonomiens Tankebygning, særlig naar man tænker paa den angelsaksiske Nationaløkonomi.

Den klassiske Lære om Frihandelens gunstige Virkninger paa Produktionen og Omsætningen gaar som bekendt igen i Lærebøgerne op til Nutiden. Den bygger ogsaa stadig paa den op-

rindelige Forudsætning, at man kan eliminere Spørgsmaalet om Nationalindtægtens Fordeling mellem Samfundets Individer, der indrømmes delvist at være et politisk Spørgsmaal, for saa uden at bygge paa politiske Forudsætninger at kunne bevise at Frihandelen gennem sine Virkninger paa Produktionen og Omsetningen giver Maximum for Nationalindtægtens Størrelse. Imidlertid har Begrebet »Nationalindtægtens Størrelse« ingen Mening, hvis det ikke opfattes i Forhold til en paa en eller anden Maade sammensat Konsumentgruppe. I det virkelige Liv er Konsumentgruppernes Sammensætning bestemt af Formuefordelingen. Man maa derfor give Myrdal Ret, naar han siger: »Den klassiska frihandelslära såsom politisk maxime är därför en cirkel, ty den förudsätter önskvärdigheten av en egendomsfördelning, vilken vid fri konkurrens är en av de huvudsakliga bestämningsfaktorana till prisbildningsförloppets samhälliga resultat«.

Nu er det naturligtvis ikke saaledes, at man udtrykkelig forudsætter en bestemt Indkomstfordeling som ønskværdig. Nej, Fremgangsmaaden er netop, at man hopper over de Interessekonflikter, der vilde blive lagt blot, om man gik ind paa dette Punkt. Og man hopper over dem paa den kendte Maade ved Hjælp af Husholdningsteorien. Vi vil atter tage et Citat fra Myrdal¹⁾: »Adam Smith har givit urtypen, då han på et ställe säger, att vad som er klokhet för varje särskild familj, näppe-ligen kan vara dårskap när det gäller en stor, mäktig stat.«

Maaske har disse Bemærkninger ikke overbevist alle om, at Begrebet Nationalindtægt er uvidenskabeligt. Lad os da se paa det engang til. Nationalindtægten maa tænkes at være et Konglomerat af mange forskellige uens Varer, der forbruges i ulige Grad af de forskellige Individer i de forskellige Samfundsklasser. For nu at afgøre om Nationalindtægten er steget eller faldet, er det nødvendigt at udtrykke den som en egentlig Sum af disse uens Størrelser, hvilket forudsætter en Vejning af en eller anden Art, saaledes som man kender dem fra Statistikens Teori. Men Forbrugsgoderne og Tjenesteydelserne har jo ikke den samme Betydning for de forskellige Individer i de forskellige Klasser og vel ikke en Gang indenfor de forskellige Klasser.

Et hvilket som helst nok saa intelligent valgt System af Vægte vil derfor betyde en politisk Stillingtagen. Nogen almengyldig Løsning findes ikke, saalænge Samfundet ikke er den harmoniske,

¹⁾ »Vetenskap och Politik«, Side 174.

patriarkalske Familie, man fra visse Sider gerne vil lade som den er. Det følger heraf, at Frihandelsteoriens økonomiske Rigtighed er ubeviselig. Heraf følger naturligvis ikke, at Protektionismen skulde være økonomisk rigtig. Men blot at begge Doktriner er politiske, uanset hvor mange quasi-økonomiske Ræsonnementer de anvender. Naar Nationaløkonomerne som oftest har haft mest Sympati med Frihandelsdoktrinen, er det dels paa Grund af den almindelige harmoniøkonomiske Tendens, dels paa Grund af etiske og politiske Sympatier, men ogsaa paa Grund af, at Protektionismens Forsvarsargumenter altid har været endnu et Nummer barnligere og mere misforstaaede end Frihandelsargumenterne. Men det er ikke her nødvendigt at gaa ind paa, hvorledes de merkantilistisk-protektionistiske Argumenter hviler paa grove Fejl i Opfattelsen af den økonomiske Aarsagssammenhæng. Læserne vil vide, at det er muligt at slaa de fleste Toldargumenter ned ved kort at paavise, at det, man tilsigter, vil man ikke opnaa. At man med Dygtighed har gennemskuet nogle Vildfarelser, undskylder imidlertid til syvende og sidst ikke, at man lader sig besnære af en Række modsatrettede, naar Sagen ses fra Videnskabsmandens Synspunkt. Men er »Videnskabsmanden« Praktikker ved Siden af, er det psykologisk let forstaaelig. Det er ikke min Hensigt at paastaa, at Frihandelsdoktrinens Opstilling indenfor Nationaløkonomien først og fremmest og i afgørende Grad skulde skyldes en rationaliseret Forretningsinteresse (f. Eks. Handels- og Eksportørinteresser), men et Blik paa Nationaløkonomiens Historie vil overtøye en om, at fremragende og begavede Handelsfolk dog har betydet ikke saa lidt for Handelsteoriens Opbygning og Popularisering. I England kan man pege paa Manchester-skolen, og herhjemme kan jeg henvise til Petzche Kødte og Bjørner.

Det næste Eksempel, vi tager, er fra Landbrugspolitikken. I den praktiske Politik har der i snart hundrede Aar foregaaet en Klassekamp mellem det store og det lille Landbrug. Dønninger fra denne Kamp har naturligvis ogsaa naaet Videnskaben, i dette Tilfælde Landbrugspolitikken. Striden er forstaaelig nok blevet tilsløret og foregaaer med tilsyneladende Særlighed paa det nationaløkonomiske Omraade. Men Røsten er Husholdningsteoriens. For det første gaar man ud fra, at et teknisk højtstaaende Landbrug med bedst mulig Forrentning af den anbragte Kapital er nationaløkonomisk gavnlig for et Land. Dette er en ubeviselig Paastand, og blot man ved dette og siger det, er

der naturligvis intet at indvende. Meget ofte ser man imidlertid slet ikke, at det Grundlag, man udgaar fra, er et politisk Postulat. Derfor tillægger man ogsaa de paa Grundlaget opbyggede Tankegange altfor stor Vægt. Overbygningen bestaar som bekendt gerne af følgende Ræsonnementer: Det er gavnligt, at der er nogle store Brug af Hensyn til, at der er større Chance for Forsøg med nye Plantearter, Kvægracer og Metoder o. s. v., og fordi det giver et Erhverv Anseelse og dermed Tiltrækningskraft, at det frembyder Muligheder for Driftsherrens Talent og Lederevner. Desuden advarer man mod for smaa Brug som »økonomiske«, fordi de ikke giver saa stor Forrentning af Kapitalen, en typisk privatkapitalistisk Betragtning. Nu ved jeg, at jeg vil blive mødt med følgende Indvending, at der er adskillige Økonomer, der ikke afgør Spørgsmaalet om store eller smaa Brug alene udfra de nævnte Betragtninger, men tilføjer, at inden man tager endelig Stilling, maa man huske, at der er en Del sociale Hensyn, der taler for de mindre Brug; noget man maa afveje mod de rent »økonomiske« Hensyn, der taler for større Brug. Hertil er at bemærke, at Afvejningen overhovedet ikke sker mellem sociale Hensyn og økonomiske, men mellem to politiske Hensyn, hvoraf det ene er noget bedre camoufleret end det andet.

Vi gaar dernæst over til Fagforenings- og Arbejderpolitik. I forrige Afsnit nævntes Grænseproduktivitetens lærernes lejlighedsvis Kritik af Fagforeningernes Lønpolitik. Undertiden ser man lignende Betragtninger fremsat af Folk, der næppe kender Grænseproduktivitetens læren. Det drejer sig ofte om Mennesker, som man ikke fornærmer ved at paastaa, at en Forretningsinteresse driver Argumenteringen. Der er ingen Grund til at tage Eksemplet op igen, sagligt er det det samme, uanset hvem der fremsætter det. Vi vil i Stedet se paa et ganske nyt Eksempel, der er interessant derved, at de gale Ræsonnementer, der ikklædes Husholdningsteoriens Terminologi, stammer fra Arbejderklassens Førere og fra dem venligsindede Økonomer, altsaa Mennesker, som man vilde vente var stærk i alle Ræsonnementer, hvor Klasse-synspunktet kommer til Anvendelse. Her tænkes paa den Teori, der særlig kom frem i sidste Depression og gik ud paa, at der ikke maatte røres ved Arbejdslønnen, fordi dette svækker Arbejdernes Købeevne og dermed Samfundets, hvorpaa Depressionen forværres og Arbejdsløsheden yderligere stiger. Som man vil se, anlægges Husholdningsteoriens Synsvinkel. Den økonomiske Interesse, der ligger bag Ræsonnementet er jo aabenbar og behøver

ikke at paavises. Lad os nu prøve at bedømme det anførte Ræsonnement ud fra et raat Kendskab til Klasse- og Ejendomsretsforholdene, eller som man ogsaa »for short« kunde sige, bedømme det ud fra et marxistisk Synspunkt.

I et kapitalistisk Samfund er det væsentlig private Arbejdsgivere, der bestemmer Beskæftigelsens Omfang. De ledes overvejende af Profithensyn, ansætter altsaa ikke 1 Mand, uden de tjener paa ham. 1929—1933 havde vi haft et stærkt Prisfald, uden at Omkostningerne faldt tilsvarende. De Virksomheder, der før kun lige fik det til at løbe rundt, maatte lukke eller indskrænke. Derfor Arbejdsløshed. Beskæftigelsen bedres ikke, før enten Priserne stiger eller Omkostningerne synker (eller en Kombination). Naar der ikke er tydelige Tegn paa Prisstigninger, interesserer Arbejdsgiverne sig naturligvis for en Nedpresning af Arbejdslønnen. Hertil svarer Arbejdernes Førere og venligtsindede Økonomer, saaledes som vi saa, at dette ikke vil hjælpe paa Beskæftigelsen. Købeevnen vil skrumpes ind, og det vil medføre yderligere Arbejdsløshed. Dette er et galt Argument. Thi Købeevnen vilde ikke forsvinde, men blive overført til Arbejdsgiverne. Profitten vilde dukke op igen og efterhaanden efter al Sandsynlighed lokke Arbejdsgiverne til Udvidelser, hvilket atter i større eller mindre Grad gavner Beskæftigelsen. Saaledes er det gaaet tidligere i Historien. Arbejdskraften er i et kapitalistisk Samfund en Vare, og Varer sælges bedre, naar Priserne er lave.

Arbejdsgivernes Krav om Lønnedsættelse kan naturligvis mødes med mange Modargumenter. Det er ikke Arbejderne, der har ledet Verden ud i Krisen; de er desuden de fattigste, hvorfor skal de bære Tilpasningens Byrder? O. s. v. Men man maa være klar over, at naar man staar stejlt paa Lønnen, ja gennem Krav om Arbejdstidsforkortelse med uændret Realløn arbejder for højere Lønomkostninger for Arbejdsgiverne, kan Beskæftigelsen kun bedres ved, at man enten er stærk nok til at presse andre Omkostninger ned (særlig Renteomkostningerne), eller hæve Priserne (Reflation). Hvis der nu ikke kan ventes nogen afgørende Indsats paa de sidstnævnte Punkter, er det Katastrofefpolitik at kræve Arbejdstidsforkortelse med uændret Realløn i Brancher, hvor man ikke kan faa det gennemført ved Forhandling. Vil man en Katastrofefpolitik, ja saa er det et reelt Standpunkt. Men vil man den ikke, skal man ikke drive den uden at vide, hvad man gør.

Naar jeg har behandlet det sidste Eksempel saa indgaaende,

er det dels, fordi det rent tidsligt ligger os nær, og dels — og særlig — fordi det ikke er ligegyldigt for Menneskets praktiske Handlen hvilke Teorier, det har om Virkeligheden. Vi har her et Exempel paa, at Husholdningssynspunktet, og den manglende Anvendelse af marxistisk Analyse, fører til en gal Opfattelse af Virkeligheden. Det vilde være bedre for den rette Erkendelse af Forholdet mellem Beskæftigelse og Arbejds løn, om man støttede sig noget mere til Marx' Analyse af det kapitalistiske Samfund, og noget mindre til Harmoniøkonomer og kristelige Socialister, hvis Følelser løber af med deres Forstand. Adskillige Fagforeningsførere, hvis Temperament, Alder og almindelige og øjeblikkelige Indstilling til Dagens Politik har bevirket, at de har haft den Anskuelse, at Arbejderklassen gjorde bedst i at ligge i Defensiven, har saaledes lønpolitisk fulgt en Sti, hvis Farlighed de næppe altid har gjort sig bevidst. Det vil ikke være helt forkert at sammenligne dem med et Selskab, der under ubekymret Samtale ad en smal og halvraadden Træbro intetanende krydser en strid Strøm. Det er maaske fra mange Synspunkter godt, at de er intetanende, men det er i hvert Fald ikke ligegyldigt.

Det næste Eksempel, vi vil se paa, stammer fra Bankpolitikken. Der behandles Spørgsmaalet om, hvorvidt man skal have statsejet Seddelbank eller privat Seddelbank. Nu viser Seddelbankernes Historie, at man overalt har betragtet Ledelsen af Pengevæsenet som en vigtig offentlig Opgave. Hvorfor har de Regerende saa ikke overalt valgt at lade Staten overtage Seddelbanken? Det rigtige Svar er sikkert følgende: I et privatkapitalistisk Samfund er der en ensrettet Tendens blandt de fleste Kapitalister i Retning af at skabe og sikre Renteudbytter, til Fordel ikke først og fremmest for samtlige Medborgere, men for en mere eller mindre faatallig Gruppe af Klassefæller, f. Eks. gennem Oprettelse af Aktieselskaber. I den liberale Periode var det naturligt, at en saa sikker Rentekilde som et Seddelmonopol blev drevet til Fordel for Private, ikke for Staten. Hvis nogen ytrede Tvivl i dette Arrangement, blev han mødt med mange Argumenter, der alle forsvarede Privatdrift, alle blev udgivet for nationaløkonomisk rigtige, og alle skjulte Forretningsinteressen. Jeg tvivler ikke paa, at mange af de Mennesker, der gennem Tiderne har gentaget disse Argumenter, selv har troet paa dem; men det bliver de jo ikke bedre af.

Det var saaledes en grundfæstet Overbevisning hos konservativt indstillede, at Privatdrift var »økonomisk hensigtsmæssigere

end Statsdrift. Nu har Erfaringerne imidlertid vist, at det næsten er ligegyldigt, hvor daarligt Seddelbanken drives. Overskud giver den. At Statsdrift skulde være mere bureaukratisk end Privatdrift i dette Eksempel passer heller ikke, da Metoderne altsaa Bankteknikken i begge Tilfælde er den samme og Bankens Størrelse ogsaa. Bankens Størrelse vil alene afhænge af det Samfunds Størrelse, hvori den fungerer, og ikke af om Banken er et Privatmonopol eller et Statsmonopol. Og Bankteknikken har udformet sig væsentlig ens i de forskellige Lande — ogsaa uanset Styrelsesformen.

Hovedargumentet for at Seddelbanken overvejende skulde være en Privatbank, søgte man imidlertid i, at en saadan Ordning vilde sikre Landet mod Inflation. Ogsaa dette Argument maa betragtes som et rationaliseret politisk-økonomisk Ønske eller Forlangende. Man skjulte det politiske Ønske eller Krav paa den velkendte Maade ved at camouflere det som »nationaløkonomisk Nødvendighed«. Camoufleringen sker ved at anvende Husholdningsteoriens Terminologi som dramatisk Kostumering. Psykologisk kan denne »Rationalisering« naturligvis ikke bevises, kun sandsynliggøres. Det gør imidlertid ikke saa meget set fra Videnskabens, Nationaløkonomiens Standpunkt. Nationaløkonomien kan nøjes med at bedømme de fremsatte Paastandes videnskabelige Værdi. Her staar det sløjt til med det sidst omtalte Argument for privat Seddelbank. Historien har indtil for ganske nylig vist, at Inflationerne kommer med de store Krige. Naar et Land er i Krig, er Inflation den hensigtsmæssigste Maade for en Regering at skaffe sig Penge paa til Krigens Førelse, som hidtil er opfundet. Skatter føles nemlig haardere; altsaa kommer der Inflation, og det hvad enten man har en privat Seddelbank eller en Statsbank. I Fredstid er der derimod ingen Fristelse til Inflation, naar bortses fra meget svære Kriser, og det er derfor latterligt at lave et fint udarbejdet System, der skal forhindre den siddende Regering og dens Efterfølgere i at lave Inflation, naar disse ikke føler Trang dertil. Og naar disse, naar de føler Trang dertil, alligevel kan tilsidesætte disse med et Pennestrøg.

Inden vi forlader Bank- og Pengeteorien, er der Grund til at nævne, at mange af de Ræsonnementer, der tit og ofte fremsættes der, synes præget af Embedsmands- og Rentiermentalitet. Vi faar i Bankpolitikken at vide, at en Bank bør følge det almindelige Kredittempo, og at Banken altid skal have en vis Kassebeholdning, og man desuden bør kræve, at de Aktiver, der udgør denne

Kasse, er likvide. Endelig bør Kasserreserven ogsaa være elastisk. Gaar vi over til Pengepolitikken, saa er det jo aabenbart, hvorledes baade Forsvarere for Guldvalutaen og Forsvarere for den fri Valuta begge to i stor Udstrækning begrundet deres Systems Rigtighed udfra, at dette paastaas paa den bedst mulige Maade at sikre et stabilt Pengevæsen. Ud herfra hævder de det økonomisk rigtige i enten den ene eller den anden Pengepolitik. Men nu er et stabilt Pengevæsen med en nogenlunde uforandret Pengeværdi et rent og skært politisk Ideal, der ikke videnskabeligt kan begrundes. Sagen er jo den, at Prisstigning og Prisfald skader nogle Klasser og gavner andre, saaledes at det i alle Tilfælde bliver en Illusion at tale om noget, der er samfundsmæssigt rigtigt. Og en uforandret Pengeværdi er jo kun et tilfældigt Kompromis. Om Udsving fra en stabil Pengeværdi til ligegyldig hvilken Side var indrømmet skadelig for samtlige Individider og Klasser, kunde man vel begrundet det stabile Pengesystem. Men enhver kan se, at det at gaa ud herfra er utilladeligt Misbrug af »Fiktionen om en kommunistisk Husholdning«, som Myrdal kalder den.

Vender vi os til Industripolitikken, findes ogsaa der Betragtninger, der er præget af den passive Kapitalists Synspunkter. Der som i de andre Politikfag træffer man Diskussioner, der skjuler deres Mangel paa objektiv Værdi under en Iklædning af alvorlig og kedsommelig Snusfornuftighed, der altid synes at have særlig let ved at blive taget for Videnskab. F. Eks. træffer man i Afsnittet om Aktieselskaber Forslag som følgende: »Det vilde være baade muligt og ønskeligt ved Lov at begrænse et Aktieselskab til at udstede en enkelt Slags Aktier og 3 eller 4 Arter af Obligationer. Ejheller burde Obligationsgælden i Almindelighed have Lov at overskride den indbetalte Aktiekapitals Størrelse«. Findes der ikke ogsaa noget mere end en kapitalistisk Baggrund for følgende principielle Betragtning?: »Det er vigtigt at huske, at Udbyttet altid maa dække den Pris, hvortil Kapital og effektiv Ledelse vil blive udbudt. Og herudover bør der være Mulighed for at vinde et beskedent yderligere Overskud ved særlige Besparelser eller usædvanligt Initiativ«¹⁾. Læserne vil sikkert kunne forstaa, at da jeg som Manuduktør gennem Oplæsning og Fortolkning første Gang indviede mine Elever i dette smukke og dybe Skriftsted, følte jeg mig som staaende i den ukrænkelige Privat-

¹⁾ Ely: Nationaløkonomi, første danske Udgave, Side 130—131.

kapitals Allerhelligste, ja følte mig som jeg udøvede et religiøst Sakrament. Og Taarene steg mig i Øjnene, da jeg tænkte paa min egen Uværdighed.

FEJLBEDØMMELSER AF POLITISK-ØKONOMISKE FORANSTALTNINGER

Vi kommer nu til den tredje Gruppe af Eksempler, nemlig saadanne der viser Fejlbedømmelse af politisk-økonomiske Handlinger, idet de paagældende Handlinger og Foranstaltninger bedømmes ud fra det irrelevante Synspunkt.

Som første Eksempel kan vi minde om borgerlige Økonomers Betragtninger over Fagforeningspolitikken. Det hænder, at man træffer paa følgende Betragtning: Strejker er en tvivlsom Fordel for Arbejderne. Arbejdernes Andel i det Tab, som Samfundsproduktionen lider ved de ufredelige Forhold i Næringslivet, menes gennemgaaende at overstige deres Nettogevinst ved Lønaktionen, (Løntillæg ÷ Krigsomkostninger). Denne husholdningsteoretiske Beregning er til en vis Grad irrelevant. Lønaktionen er et Led i Klassekampen.

Det er uden særlig Hovedbrud mulig at finde mange Eksempler af lignende Art. Det vil saaledes sikkert vise sig, at den Kritik, som mange aktuelle Statsforanstaltninger er ude for fra liberalt indstillede Forretningsfolk og Skribenter paa den ene Side og konsekvente Kommuniste paa den anden, bygger paa, at de paagældende vurderer Foranstaltningerne efter deres Værdi i et klasseløst, »familiekommunistisk« Samfund. Naar f. Eks. Storstrømsbroen kritiseres, eller Kritik rejses mod andre offentlige Arbejder, der først afkaster Nytte efter nogen Tids Forløb, og da langsomt, ud i en fjernere Fremtid, er det sikkert, fordi Kritikerne har stillet sig selv følgende Spørgsmaal: Kan vi i en Krisetid ikke finde noget at sætte Arbejde og Kapital ind paa, der er fornuftigere for Samfundet som Helhed? Og det Spørgsmaal har man besvaret bekræftende. Det er utvivlsomt rigtigt, at f. Eks. et lille selvforsynende, patriarkalsk styret Bondesamfund aldrig i daarlige Tider vilde finde paa at sætte mere Arbejdskraft ind paa at producere Kapitalgoder, der først afkaster Nytte ud i en fjernere Fremtid, hvis der kunde findes praktiske Anvendelsesmuligheder for Arbejdskraften, der hurtigere kunde afkaste Nytte, og saaledes bidrage til at afhjælpe Tidernes »Daarlighed«, mens denne endnu er til Stede. Men vort Samfund er netop ikke pa-

triarkalsk, det er delt i Klasser, hvis »Løsninger« af Krisen naturligt maa være antagonistiske, hvis de er fornuftigt gennemtænkt. Det er da ikke noget Under, at de praktiske Foranstaltninger, der kommer til at fremgaa af Kompromis, er teknisk uheldige. Arbejderne er ikke politisk stærke nok til at kunne sætte de Arbejdsløse i Gang med at fremstille Sko, Klæder og andre Livsfornødenheder i de hel- og halvtomme Fabrikker, der er karakteristisk for det kapitalistiske Samfunds Depressioner. Derfor er Arbejdernes Førere behersket glade for det næstbedste, at faa de Arbejdsløse i Gang med saadanne offentlige Arbejder, som kan finde Naade for Kapitalisternes Øjne, (fordi de paagældende Arbejder ikke konkurrerer med d'Herrers egne Virksomheder), selvom disse offentlige Arbejder i betænkelig Grad nærmer sig det klassiske: at grave Huller i Jorden og dække dem til igen.

Ogsaa selve de offentlige Nødhjælpsarbejders Udførelse har givet Anledning til Kritik fra et husholdningsteoretisk Synspunkt. Man har saaledes kritiseret, at der ved forskellige Udgravninger ikke har været anvendt Gravkoer og anden højmoderne, arbejdsbesparende Maskineri. Man har gjort sig lystig og sagt, at naar Formaalet var at »skabe« Arbejde ved at gøre det hele saa besværligt som muligt, hvorfor saa ikke ogsaa afskaffe Spaderne og lade Arbejderne grave med Hænderne? Det er her som før tydeligt, at et fornuftigt styret patriarkalsk Samfund aldrig vilde finde paa noget saa »forrykt« som i daarlige Tider at gøre Livet endnu mere besværligt for Mennesket. Men vi skal naturligvis anlægge Klassesynspunktet for at forstaa Gravkoens Afskaffelse. Naar Arbejdernes Førere har faaet bevilget ganske bestemte Summer til ganske bestemte Arbejder, maa det for dem gælde at give Arbejde til de flest mulige Arbejdere til den gængse Løn. Dette sker ved at gaa ned i den lavest mulige Teknik, som er forenelig med Arbejdets Udførelse, teknisk og økonomisk. Det er naturligvis helt ved Siden af, naar Kritikkerne foreslaar »at tage Skridtet helt ud« ved ogsaa at afskaffe Spader. Arbejdets Fuldførelse er jo en stiltiende eller udtrykkelig Forudsætning. Det er let at latterliggøre en Mands Handlinger, naar man fortier de Forpligtelser, som Omverdenen paalægger ham.

Mit næste Eksempel er mere subtilt, og efter næsten ti Aars Forløb atter aktuelt. Aktuelt fordi »Underskuddet paa Handelsbalancen« og »Kronens Værdi« og Sammenhængen mellem disse to Fænomener atter diskuteres af økonomisk interesserede. Det hævdes nu som dengang, at vil man gøre noget virkeligt effektivt

for Handelsbalancen, er Midlet Renteforhøjelse. Naturligvis kan skrap Importregulering anvendes, men dette Middel er dybest set mindre effektivt, fordi det ikke rammer »Ondets« Rod, Skabelse af Købekraft, der vender sig mod udenlandske Varer. Vi ser da ogsaa nu Økonomer, der peger paa Rentepolitik som det naturlige eller økonomisk rigtige Middel. Nu er det jo imidlertid saaledes, at Midlet: Renteniveauets Stramning medfører, at den nuværende Beskæftigelsespolitik maa ændres, hvilket ikke behøver at blive Tilfældet, hvis man alene anvender den skærpede Importregulering. Det er vel iøvrigt alene af den Grund usikkert, om man ved Anvendelse af logisk »Husholdningsteori« kan naa til at foretrække Midlet R., der paa den effektiveste Maade løser Opgaven 1, men har Bivirkningerne 2, 3 og 4, for Middel I., der paa en grovere og uheldigere Maade løser 1, men ikke har de uønskede Virkninger 2, 3 og 4.

Andre Eksempler fra den aktuelle økonomiske Diskussion er følgende: Husholdningsteoretikere lader Bedømmelsen af Sukker- og Kartoffelmelsordningen afhænge af en Vurdering af, hvorvidt det for Tiden og i den nærmeste Fremtid kan betale sig for Landet betragtet som en Helhed at lave Sukker og Kartoffelmel her. Den, der ud fra et bevidst eller ubevidst Klassesynspunkt er interesseret i den statskapitalistiske Udvikling, vil ikke hæfte sin Opmærksomhed ved det nævnte Rentabilitetshensyn, men vil undersøge om Statens Indflydelse er øget til Fordel for en Udvikling i Retning af Statskapitalisme, som han enten — udfra sin Klasseinteresse — anser for heldig eller uheldig.

Endnu et Eksempel har vi i Kvægordningen. Destruktionens Ødelæggelse af Værdier har naturligvis ikke kunnet undgaa at afstedkomme Kritik. Som det er blevet sagt: »I vore tekniske Tider skulde man tro det mulig at udnytte disse Kreaturer paa en mere økonomisk Maade«. Naar man i Diskussioner med Landmændene tillod sig den Indvending, at man vel maatte kunne finde noget fornuftigere at bruge Oksekødet til, svarede de imidlertid, at Ordningens Hensigt var at vende Prisfaldet paa Kød, og Spørgsmaalet derfor ikke var at finde en »fornuftig« Anvendelse af Slagtekvæget, men at finde en, der ikke direkte eller indirekte skadede Salgsmulighederne for det Kvæg, der paa normal Maade kom paa Markedet. Dette er set fra et Klassesynspunkt fuldstændig logisk. Vil man bort fra en saadan Logiks Konsekvenser, maa man gribe anderledes voldsomt ind i Næringslivet, end de fleste af de gode Borgere, der nu sværmer for Planøkonomi, drømmer om.

Ogsaa ved Diskussioner angaaende Svineordningen og Valutaordningen er Husholdningssynspunktet og Klassekampssynspunktet blevet draget frem i Diskussionen. Husholdningsteoretisk har man diskuteret, om Ordningerne har reguleret Produktion og Omsetning paa den mest effektive Maade, og klassekampsteoretisk har man diskuteret Fordelingen af de Merindtægter eller andre økonomiske Begunstigelser, som Ordningernes nærmere Indretning mer eller mindre incidentalt har bestemt. Der er en Analogi mellem Svineordning, Valutaordning og Huslejeregulering. I alle tre Tilfælde drejer det sig om Ordninger, der griber ind i Prissystemets organisatoriske Funktion gennem Prisregulering, Rationering o. lign. I alle tre Tilfælde kan man derfor spørge, om den nye Ordningens Udvalgelse af Producenter og Forbrugere er bedre eller daarligere end Prissystemets Udvalgelse; her ser man Sagen fra et husholdningsteoretisk Synspunkt. Og i alle tre Tilfælde kan man spørge om, hvorvidt de nye Ordningers socialpolitiske Incidenser svarer til den Socialpolitik, man ønsker ført. Her anlægges et Klassesynspunkt. Man kunde nu opstille det som en økonomisk-politisk Regel, at det sobreste og ærligste vilde være saa vidt muligt at adskille »Ordningernes« økonomiske og socialpolitiske Side. Hvis man ikke er Tilhænger af, at Politik skal komme fuldstændig i Miskredit hos ærlige Mennesker, bør der overalt, hvor det er muligt, gøres et Forsøg paa at gøre Love og Anordninger anskuelige. Dette Princip er man ikke gaact frem efter ved nogen af de tre Ordninger. Lad mig pege paa Svineordningen, for at forklare hvad jeg mener. Svineordningen har til Opgave at regulere Produktionen af Svin og som faktisk Ekstraopgave: at uddele den Merindtægt, som den engelske Kontigentering har medført, blandt Landmændene. Vil der ud fra denne ikke være Grund til at stille Problemet saaledes op: Hvem skal have Lov til at fremstille Svin? Og hvem skal vi socialt understøtte med Merindtægten?

Det første Spørgsmaal kan betragtes som rent økonomisk (d. v. s. ikke-politisk), og maatte saa besvares med: Dem, der er bedst egnede. Det andet Spørgsmaal maatte afgøres ad politisk Vej. Paa samme Maade med Valutaordningen: Hvem skal have Lov at indføre? og hvem skal vi socialt understøtte med Merindtægten?) Midlet til at løse Spørgsmaalene paa den antydede Maade maatte

1) Den Merindtægt, som nu særlig tilfalder gamle Importfirmaer, dels paa Grund af at Importbegrænsningen har givet Basis for relative Prisforhøjelser, dels fordi de paagældende Importører begunstiges af Rationeringen.

i begge Tilfælde blive: Statens Salg af Kortene og Attesterne til de højstbydende, thi dem, der var de bedst stillede Producenter vil i det lange Løb byde mest. Indtægten fordeles saa efter Politikernes Kompromis, evt. gennem de sædvanlige sociale Institutioner. Naar man alligevel understøtter, og det har man jo gjort ved gratis Tildeling af Svinekort og Valutaattester, og billig Tildeling af Lejlighed ved Huslejeregulering, vilde en almindelig socialpolitisk Fremgangsmaade vel være at foretrække, fordi man kan overskue, hvad man gør. Kompromispolitik synes imidlertid som en vigtig Biopgave ofte at have Tilsløring af Kompromiset. Det er da ogsaa klart, at man ikke kan bebrejde et politisk Parti, at det gaar ind for Bestemmelser, selv om saadanne er teknisk mindre heldige fra et husholdningsteoretisk Synspunkt (hvad det næsten altid vil være), naar de ad den Vej mener at kunne faa mere til de Folk, Partiet repræsenterer. Men da de teknisk uheldige Bestemmelser ogsaa kan skyldes manglende økonomisk Indsigt, er det alligevel berettiget at forsøge at sætte Fingrene paa Ordningernes svage Punkter. Husholdningsteoretikerne har her en Opgave at løse, og deres Arbejde paa dette Punkt forsoner tit og mange Gange med de pudsige Udtalelser, som deres lyslokkede Naivitet iøvrigt faar dem til at fremkomme med.

Man kunde nu spørge, om man ikke kan finde Eksempler paa, at det giver en fjollet Bedømmelse af politisk-økonomiske Foranstaltninger, naar Klassekampssynspunktet anlægges. Det er let at finde Eksempler paa, at det i meget vide Kredse anses for latterligt, naar Klassekampssynspunktet anlægges paa Sport og Kunst, men det er ulige sværere at finde Eksempler, naar det drejer sig om økonomisk Politik. Dette skyldes maaske, at Folk, der er politisk-økonomisk interesserede, overhovedet er stærkere indstillet paa Klassesynspunktet. I gamle Lande er den politisk-økonomiske Strid stivnet i en langvarig og uafsluttelig Skyttegravskrig. Man har gravet sig ned i hver sin Skyttegrav, og ingen er indstillet paa at komme op og ordne Fællesanliggenderne i Fordragelighed og med den største Hensyntagen til Foranstaltningens teknisk bedst mulige Gennemførelse og mindst muligt Hensyn til eventuelt ganske svage Klasseinteresser¹⁾. Kun om fattige Børns Jule- og Fodbespisning kan man samle sig — fuldstændig som man i den rigtige Skyttegravskrig kun kan samle sig om en kort fredelig

¹⁾ Saa snart Klasseinteressen i en bestemt Foreteelse er blevet blotlagt og trukket skarpt op, er den psykologisk uafviselig.

Pause Juleaften. Som Følge af disse Forhold er der ingen, der specialiserer sig i den økonomiske Politiks Teknik med Henblik paa den bedst mulige Gennemførelse af Fællesanliggender. De bedste Kræfter bliver taget i Anvendelse i Klassekampen, og saaledes sejrer Klassesynspunktet i alle Lejre. Men naar det har sejret over det hele, er der ingen, der med nogen Ret kan paastaa, at man skyder over Maalet, selv naar Klassesynspunktet anlægges over for Foranstaltninger, hvor Klasseinteressen er forholdsvis svag. Disse Betragtninger gælder imidlertid et gammelt klassesdelt Samfund. Vender vi os til de sidste Aars Rusland, saa har vi her et Samfund, hvor Klasseindelingen i vesteuropæisk Forstand er meget svag. Det forekommer derfor paa Forhaand sandsynlig, at det er lettere der at finde Foranstaltninger, hvor Klassesynspunktets Anlæggelse virker irrelevant. I 1928 var der en Strid mellem Stalin og Bucharin om den rigtige Politik til Løsning af Kornspørgsmaalet. Bucharin holdt paa den Politik, der fra et husholdningsteoretisk Standpunkt sikkert var den rigtige, idet den naaede Formaalet ved Hjælp af de mindste Midler. Han vilde simpelthen anvende Prismekanikkens Evne til at stimulere Produktion. Han hævdede, at naar man nærmede Prissaksens Blade til hinanden ved relativt at sænke Industrivarernes Priser, vilde Landbrugsproduktionen blive opmuntret. Stalin saa sig imidlertid blind paa Kulakkerne, som jo incidentalt vilde vinde ved Bucharins Plan. Desuden kneb det sikkert med Stalins Lyst og Vilje til at forstaa Bucharins teoretiske Ræsonnementer. Disse syntes for ham at være udsprunget af en »bondefilisofisk«, halvvejs kontrarevolutionær Indstilling. Naar man nu betænker, hvor politisk svage Kulakkerne var¹⁾, vil man maaske indrømme, at Stalin skød Graaspurve med Kanoner ved sin Landbrugspolitik. Han var altfor stivnet i Klassekampsteoriens Tænkemaade og for lidt inde i de Kapitler af den økonomiske Politiks Teknik, som de borgerlige Husholdningsteoretikere har skrevet.

---

¹⁾ Her tænkes der paa, at Kulakkerne var politisk svage, forsaavidt de var uorganiserede og uden Støtte i Hær eller Politi. Økonomisk set var de naturligvis en stærk Klasse, forsaavidt de var velhavende, men selv økonomisk set var de svage, naar man sammenlignede dem med Statsmagten. Dette pegede Bucharin ogsaa paa. Naar Stalin sagde, at Kulakkerne ikke maatte styrkes yderligere økonomisk, for saa vilde de kunne »spekulere« yderligere i Korn, drive Prisen yderligere op, blive endnu stærkere og spekulere yderligere voldsomt, svarede Bucharin, at Staten i Kraft af sit Udenrigshandels-Monopol naar som helst kunde slaa deres Spekulationer ned.

SLUTNING

Det er klart, at Nationaløkonomien som Samfundsvidenskab bærer Præg af Tidens og Stedets Interesses modsætninger og Interessekampe. Moderne Videnssociologi synes da ogsaa at være naact til den Opfattelse, at sociale Anskuelser og politiske Værdidomme indsniger sig i næsten alle nationaløkonomiske Ræsonnementer. De fremførte Eksempler støtter denne Opfattelse, hvilket dog ikke er saa underligt, al den Stund det er »udvalgte Eksempler«. Udvalget er imidlertid slet ikke saa lille og kunde let suppleres. Den tvivlende Læser henvises til mange andre Eksempler, der behandles i de tre tidligere nævnte Bøger af Axel Nielsen, Myrdal og Sundbom. Det vilde være upraktisk at søge at forhindre, at den økonomiske Tænkning væsentlig drives af andre Følelser end Kærligheden til den rene Erkendelse. Men hvis Ærlighed er et videnskabeligt Principkrav, kunde man ønske følgende: Naar økonomiske Foreteelser bedømmes ud fra et Klasesynspunkt, da at dette præciseres, og hvis Bedømmelsen foregives at foretages ud fra et Husholdningssynspunkt, da at man præciserer sit Samfundsbegreb. Dette gælder, naar økonomiske Foreteelser bedømmes, men det tilføjes, at Ønsket ogsaa gælder mange Tilfælde, hvor økonomiske Foreteelser »forklares«, og det kan da opstilles som et yderligere Ønske, at man altid søger at klargøre sig selv og Læserne, naar Forklaringerne holder op og Bedømmelsen begynder. For dem, der anerkender det videnskabelige Ærlighedskrav, og som desuden hævder, at Videnskaben har sit Maal i sig selv, har jeg intet mere at tilføje. Men for dem, der mener, at Videnskaben kun har Eksistensberettigelse, forsaavidt den tjener praktiske Formaal, endnu to Ord.

Politik medfører Nødvendigheden af at gaa paa Kompromis. Samfundet er dels Indbegrebet af stridende og under fredeligere Forhold kompromissøgende Klasser og dels noget mere: et Fællesskab. Alle andre Regeringer end et meget snævert Klasediktatur, der regerer ved Terror, kommer ud for Kompromisser mellem Klasseinteresser, og ingen Regering kommer uden om at tage Hensyn til en nogenlunde fornuftig Forvaltning af Fællesskabets Interesser. For den virkelige Statsmand, ham der ikke blot er politisk Chancerytter, er det holdbare Kompromis Idealet. Nationaløkonomien kan være den intelligente Politikker til Gavn, forsaavidt den kan hjælpe ham til at erkende og ikke blot gætte, hvor »hans egne Folk«s økonomiske Interesser ligger i en given politisk

Situation, og dette kan bidrage til, at Kompromisset klassemæssigt set bliver bedre, d. v. s. holdbarere. Men Statsmanden hjælper Beherskelse af Nationaløkonomien til at fastlægge det klassemæssige Kompromis saaledes, at Foranstaltningerne (Kompromisets Indhold) i videst mulige Udstrækning er teknisk tilfredsstillende fra Fællesskabets Synspunkt. Derfor er der baade Brug for Klassekampsteori og Husholdningsteori.
